

**Мнения за нестопанските организации в България
(декември 1996)**

София
Декември 1996

Ролята на нестопанските организации за развитието на модерното гражданско общество е безспорна. Този тип организации възникват като спонтанни и доброволни граждански сдружения и поемат редица важни функции на държавните институции. Неправителствените организации създават възможността за доброволна обществена дейност и частна инициатива. Важната роля на нестопанските организации налага изучаването както на техния брой, сфера на дейност, цели, развитие и роля в обществото, така и общественото мнение за тези организации - познават ли гражданите съществуващите нестопански организации и техните функции, успяват ли те да постигат ефективно целите си, имат ли необходимите възможности и ресурси да се справят с различни проблеми, как хората виждат развитието на неправителствените организации в бъдеще.

През месец декември 1996 беше проведено национално представително за страната изследване, чиято цел бе да се регистрират като цяло обществените нагласи към нестопанските организации в България. Изследването бе проведено между 1-ви и 14-ти декември, 1996 година. Анкетирани са 1561 души на възраст над 18 години, по метода на стандартизираното интервю. Използвана е двустепенна гнездова извадка. При първата степен се избират случайно 250 избирателни секции (гнезда) от списъка с избирателните секции от последните парламентарни избори през 1994 г., а при втората степен се подбират случайно по 7 души от всяка секция. В извадката са попаднали 176 гнезда в градове и 74 гнезда в села.

В изследването акцентът беше поставен върху следните по-важни теми - мястото на нестопанските организации в българското общество, ролята им за разрешаването на важни социални проблеми, възможностите за влияние на нестопанските организации в определени области на обществения живот, отношението на гражданите към различните форми на нестопански организации - фондации, сдружения, съюзи, асоциации, дружества, известността на различните организации с нестопанска цел и обществените представи за тях, степента на доверие в организациите с идеална цел, участие в учредяването на благотворителните организации. Друга важна цел на изследването бе да се проследят нагласите на хората за създаване на благоприятна данъчна среда за развитие на третия сектор.

Резултатите от проведеното изследване са индикатор за това доколко нестопанските организации са навлезли в обществения живот и до каква степен хората имат доверие в тях и разчитат на тяхната подкрепа за решаването на различни проблеми. От своя страна доверието на хората е индикатор за авторитета, който организациите с идеална цел са изградили. Ето защо основният въпрос, на който се търси отговор с помощта на данните от проведеното изследване е: "Какво място заемат нестопанските организации в общественото съзнание и как те се възприемат от българската общественост?". При отговора на този въпрос са взети предвид и данните от проведеното през април 1994 година изследване на общественото мнение за нестопанските организации. В него бяха засегнати аналогични въпроси и теми, което позволява да се проследят тенденциите на развитие на общественото мнение по отношение на нестопанските организации в периода април 1994 - декември 1996 година.

I. Отношение към понятията, свързани с третия сектор

За да се проследят в дълбочина проблемите, свързани с третия сектор в България, първо трябва да се отговори на въпроса какво е отношението на хората към организациите с нестопанска цел сега и как се е развивало то за периода април 1994 - декември 1996 година. Ето как се възприемат самите понятия за някои типове организации с нестопанска цел - благотворителни организации, фондации, сдружения на граждани, синдикати и творчески съюзи.

Таблица 1. Как възприемате понятието "Благотворителна организация"? (% , Декември 1996 година)

Напълно положително	24,9
По-скоро положително	43,5
По-скоро отрицателно	5,1
Напълно отрицателно	3,9
Не знае / Не отговорил	22,7

Една четвърт от анкетираните имат напълно положително отношение към понятието "благотворителна организация" - почти толкова, колкото и респондентите без мнение. Болшинството от запитаните също са декларирали положителна нагласа към понятието, но все още изразявайки известни резерви, което е доказателство за все още проявяващото се недоверие към този вид нестопански организации. Отрицателни възприятия към благотворителните организации е изявил всеки единадесети респондент, като има основание да се очаква този дял да намалява още за в бъдеще. Характерна особеност е, че с нарастване на възрастта се увеличава и делът на отрицателните оценки, като между тези две променливи съществува сравнително силна статистическа зависимост. По отношение на заетостта в най-голяма степен положителни са нагласите на студентите, а сред негативно настроените преобладава групата на неработещите пенсионери и инвалиди (41.0 %). Не се наблюдават различия във възприятията на хората според типа на населеното място - и жителите на градовете, и тези на селата в еднаква степен изразяват позитивно или негативно отношение към благотворителните организации, като неинформираността или липсата на мнение на респондентите от селата е само два процента по-слаба от тази на живеещите в градовете. Не съществува статистическа зависимост между образованието и нагласите към това понятие.

По отношение на понятието "фондация" за периода между април 1994 и декември 1996 година се наблюдава тенденция на спад в негативните и нарастване на позитивните нагласи, които се застъпват от повече от една втора от анкетираните. За изследвания период от време се е увеличила и информираността на запитаните - намалява броят на неотговорилите и на тези без мнение. Както и при оценките за понятието "благотворителна организация", и тук отново с увеличаване на възрастта нараства делът на отрицателните нагласи. Не съществува статистическа зависимост между факторите "заетост" и "образование" и посоката на оценките на респондентите. Изцяло отрицателните възприятия имат лек превес сред жителите на селата. Забелязва се тенденция на намаляване на дела на негативните нагласи с нарастване на размера на личния месечен доход.

Таблица 2. Как възприемате понятието "Фондация"? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
Напълно положително	12,9	15,4
По-скоро положително	28	36
По-скоро отрицателно	9,9	8,5
Напълно отрицателно	4,7	4,8
Не знае/ Не отговорил	44,6	35,3

Понятието "Сдружение на граждани" получава по-високо положително одобрение от понятието "Фондация", а тенденцията на разпределението на отговорите е сходна и при двете оценки. Тук се наблюдава и по-голям спад в неинформираността на анкетираните - под една трета са тези, които нямат мнение или не желаят да се ангажират с някаква оценка.

Таблица 3. Как възприемате понятието "Сдружение на граждани"? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
Напълно положително	14,2	17,2
По-скоро положително	33,2	40,5
По-скоро отрицателно	8,8	7,3
Напълно отрицателно	3,2	4,1
Не знае/Не отговорил	40,6	30,8

Очевидно в общественото съзнание продължава да битува една по-негативна представа спрямо "фондациите" като цяло, докато "сдруженията на граждани" се ползват с по-високо доверие сред хората. Отново делът на отрицателните нагласи се увеличава с нарастване на възрастта - тенденция, валидна и за отношението към другите видове неправителствени организации. Делът на напълно отрицателните оценки е най-нисък сред студентите. Съществува известна статистическа зависимост между нагласите и образованието на хората (Pearson = 0.25813).

В таблица 4 са представени напълно положителните и напълно отрицателните възприятия на респондентите по отношение на други "актуални" за прехода понятия:

Таблица 4. Как възприемате понятието ... ? (%)

	Напълно положително		Напълно отрицателно	
	Април 1994	Декември 1996	Април 1994	Декември 1996
Социална държава	22.0	25.9	2.4	4.9
Национален консенсус	28.0	31.6	3.3	3.5
Пазарна икономика	27.5	22.1	3.9	9.1
Приватизация	21.6	19.4	3.9	10.2
Частна инициатива	29.9	29.5	2.9	5.1
Политическа партия	15.4	12.5	9.1	10.4
Синдикат/профсъюз	15.6	14.9	7.5	9.4
Творчески съюз	21.1	17.4	2.3	4.6

Забелязва се интересна тенденция на спад на напълно положителните и нарастване на напълно отрицателните оценки по отношение на икономическите термини - "приватизация" и "пазарна икономика", докато "частна инициатива" запазва положителните, а засилва отрицателните нагласи у респондентите. Понятията "социална държава" и "национален консенсус" все още не са изтъркани от употреба и не само запазват, но и засилват положителния си заряд. В общественото съзнание компрометирани са и натоварените с политически смисъл термини "политическа партия", "синдикат/профсъюз" и "творчески съюз". Лесно обяснима е тенденцията на нарастване на напълно положителните оценки за понятието "социална държава" с нарастване на възрастта, като статистическата зависимост е много значима и еднопосочна. Интересно е да се отбележи, че жителите на селата са по-позитивно настроени към същото понятие от жителите на градовете. Корелация съществува и между размера на личните доходи и знакът, с който се оценява дадено понятие. Например с нарастване на доходите намалява делът на напълно положителните нагласи към "социална държава". Най-младите (до 20 години) в най-голяма степен извяват отрицателните си нагласи към понятието "национален консенсус" и обратно, пак те възприемат най-положително "политическа партия". Друга характерна черта на младите хора е тяхната относително най-добра ориентираност спрямо посочените понятия, т.е. делът на непосочилите отговор или на тези без мнение е най-нисък. Интервюираните до 29 години възприемат най-положително понятието "синдикат/профсъюз". Очевидно най-възрастните респонденти са като правило по-негативно настроени към различните понятия.

Силна статистическа зависимост съществува между възприемането на "частна инициатива" и заетостта на хората, между размера на доходите на домакинството и "приватизация", и размера на личния месечен доход и понятието "пазарна икономика".

II. Представа за дейностите на нестопанските организации

1. Възможности за решаване на някои важни проблеми

Една от целите на двете изследвания за третия сектор бе да се проучи представата на хората за дейностите на нестопанските организации и по-конкретно в областта на здравното и социалното обслужване, образованието, транспорта и обществения ред.

Мнозинството от анкетираните са на мнение, че проблемите на тяхното населено място в областта на здравното обслужване могат да бъдат реално разрешени от съответното министерство (превес на мненията в градовете) или от общината (превес сред жителите на селата).

Таблица 5. Кой реално може да реши проблемите на Вашия град (село) в областта на здравното обслужване? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
Парламентът	14	15,5
Съответното министерство	39,4	43,7
Общината (кметството)	33,4	31,9
Благотворителни организации	0,8	1,5
Не знае/Не отговорил	12,5	7,5

Въпреки, че за две години и половина се отбелязва нарастване на дялът на анкетираните, които възприемат благотворителните организации като институции, които биха могли реално да разрешат здравните проблеми в дадено населено място, те все още заемат най-малък дял в обществените представи по отношение на проблемите на здравното обслужване. Най-голямо доверие на благотворителните организации "гласуват" респондентите във възрастовата група между 20 и 29 години, следвани от хората на възраст 30-39 години. Най-ниско е то у най-младите (до 20 години). Най-високо е доверието у неправителствените организации от страна на работещите, а най-ниско - у студентите. По-голям е дялът на поддържащите тези организации сред градските жители, като статистическата зависимост между типа на населено място и степента на доверие е сравнително силно изявена (Pearson = 0.49418). Изявена е тенденцията респондентите с най-ниските доходи да имат и най-голяма вяра у благотворителните организации.

Отново се е удвоил дялът на респондентите, които смятат, че благотворителните организации биха се справили с проблемите на социалното обслужване на местно ниво, но все още този дял остава относително най-нисък. Общината е държавната институция, която реално може да реши тези проблеми според повече от половината от запитаните. Характерно е, че намалява дялът на анкетираните, които нямат мнение или не могат да изразят отношение към въпроса.

Организациите с нестопанска цел са в състояние да решават проблемите на социалното обслужване най-вече според респондентите във възрастовите групи 30-39 и 40-49, т.е. хората в зряла възраст, които осъзнават и виждат такъв ресурс у благотворителните организации. С нарастване на доходите намалява увереността, че те могат да решават проблемите със социалното обслужване. Тази тенденция е подкрепена и с много силна корелационна връзка.

Кой реално може да реши проблемите на Вашия град (село) в областта на ... ?

	Образованието		Общественият ред		Транспортът	
	Април 1994	Декември 1996	Април 1994	Декември 1996	Април 1994	Декември 1996
Парламентът	11.0	13.2	11.9	15.0	5.8	7.8
Съответното министерство	48.9	51.1	25.8	22.5	28.3	20.6
Общината (кметството)	26.7	25.5	49.7	54.5	53.1	63.0
Благотворителни организации, сдружения на граждани	0.8	1.0	1.4	0.6	1.0	0.7
Не знае / Не отговорил	12.6	9.2	11.3	7.4	11.9	7.9
Общо:	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Извън сферата на дейност на благотворителните организации и гражданските сдружения остават проблемите на транспорта и на обществения ред - те би трябвало да бъдат решени от общините (кметствата). Под един процент от анкетираните са посочили нестопанските организации като способни да се заемат с посочените проблеми, като сред тях най-многобройна е групата на 20-29 годишните. Работещите се доверяват в най-голяма степен на неправителствените организации за решаване проблемите на транспорта. Сравнението между двата периода показва, че слабо нарастване на доверието в третия сектор се регистрира само по отношение на сферата на образованието, където решаваща роля трябва да играе съответното министерство. Отново респондентите във възрастовата група между 20 и 29 години и тези от най-високата възрастова група (на 60 и повече години), както и хората с по-ниски доходи, са най-големите оптимисти, че неправителствените организации могат наистина да решават образователните проблеми на местно ниво. Нито един респондент с висше образование не гласува доверие на благотворителните организации по отношение на образованието и поддържане на обществения ред. Съотношението на считащите, че организациите с нестопанска цел могат да се справят с проблемите на обществения ред е 9 към 1 в полза на градските жители.

Таблица 6. Кой реално може да реши проблемите на Вашия град (село) в областта на социалното обслужване? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
Парламентът	11,3	12,8
Съответното министерство	20,8	23,7
Общината (кметството)	54,4	52,2
Благотворителни организации	1,2	2,8
Не знае/Не отговорил	12,3	8,5

2. Представа за влиянието на неправителствените организации

Освен представите за възможностите на неправителствените организации да решават проблеми във важни за страната области, е изследвана и представата за влиянието на тези организации върху хората, вземащи решения в областта на националната сигурност, икономиката и финансите, социалните и екологичните проблеми.

За изследвания период от време не се наблюдава промяна в скептицизма на хората по отношение на възможностите на гражданските сдружения да влияят за решаване на проблемите в областта на националната сигурност. Сред тези, подкрепящи "в значителна степен" влиянието на групите граждани по отношение на националната сигурност, младите са най-малък дял, а групата на респондентите между 50 и 59 години е с най-висок дял от посочилите опцията "никога". С нарастване на образователното ниво намалява увереността, че неправителствените организации могат да влияят за решаване проблемите на националната сигурност. Близо половината от жителите на селата са дали отговор "никога".

Застъпена е обаче една положителна тенденция на засилване на увереността, че тези сдружения могат да упражняват в значителна степен влияние върху хората, взимащи решения в тази толкова важна област. Тази тенденция се засилва и от факта, че броят на анкетираните без мнение намалява.

Таблица 8. Според Вас, доколко различните групи граждани, обединени от обща цел, могат да влияят за решаване на проблеми в областта на националната сигурност? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
В значителна степен	7,5	15,2
Само в редки случаи	23,6	24,3
Никога	38,4	38,4
Не знае/Не отговорил	30,6	22,1

Според анкетираните сферата на икономиката и финансите е запазена за държавните институции и не е присъща на неправителствените организации, затова намесата и възможността за влияние на гражданските сдружения по икономическите въпросе по-скоро в рамките на пожеланията. Съществува изключително силна статистическа зависимост между заетостта и мненията по този въпрос. Най-висок дял (над една пета) от оптимистите за влиянието на неправителствените организации в тази специфична област, са студентите. С нарастване на образователната степен намалява дела на хората без мнение и на скептиците. С нарастване на доходите намалява увереността, че организациите с нестопанска цел могат да влияят върху управленските решения по отношение на икономическите проблеми. По-високо е доверието сред населението на градовете, докато недоверието е достигнало еднаква степен и сред градските, и сред селските жители (за сметка на по-големия дял неотговорили и без мнение в селата).

Характерна е засилваща се поляризация на мненията, която става най-ярко изразена с нарастване на възрастта, и отново все повече хора имат изградено мнение по въпроса.

Таблица 9. Според Вас, доколко различните групи граждани, обединени от обща цел, могат да влияят за решаване на проблеми в областта на икономиката и финансите? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
В значителна степен	7,7	11,3
Само в редки случаи	23,1	23,7
Никога	40,3	44
Не знае/Не отговорил	28,9	21

За област, в която дори държавата среща трудности, анкетираните не са дали еднозначни оценки - отново се регистрира увеличение както на доверието, така и на недоверието във възможностите на нестопанските организации да влияят положително върху управленските решения в областта на социалните проблеми. Най-силна увереност във възможностите на нестопанските организации да влияят върху взимането на решения по социални проблеми, изразяват респондентите във възрастовата група 40-49 години, а най-слаба - анкетираните от най-високата възрастова група - на 60 и повече години. Както при мненията за сферата на

икономиката и финансите, отново студентите са най-доверяващи се на представителите на третия сектор (дял над една четвърт). Респондентите с по-ниски доходи вярват в по-голяма степен на нестопанските организации за влияние по социални проблеми.

Въпреки, че е намалял, остава сравнително висок и делът на неотговорилите и респондентите без мнение - около една пета от анкетираните.

Таблица 10. Според Вас, доколко различните групи граждани, обединени от обща цел, могат да влияят за решаване на проблеми в областта на социалните проблеми? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
В значителна степен	13	17,3
Само в редки случаи	36,2	35,3
Никога	25	27,9
Не знае/Не отговорил	25,8	19,5

В общественото съзнание екологията е "най-силната" област за развитие на дейността на гражданските сдружения, до известна степен наред със социалната сфера. Отново зрялата възраст залага категорично върху възможностите на организациите с нестопанска цел, а младите до 20 години, са най-скептично настроени. С нарастване на образователното ниво се увеличава и увереността на респондентите, като корелационната зависимост отново е висока. Съществува обратно пропорционална зависимост между размера на доходите и доверието към организациите от третия сектор - с нарастване на доходите намалява и доверието в тях, засягащо решаването на екологичните проблеми .

Оценявайки възможностите на сдруженията да оказват влияние върху управленските решения, анкетираните са изразили най-ниско ниво на скептицизъм и недоверие (17.9%), и най-силна убеденост (27.3%) в реалните възможности на представителите на третия сектор.

Таблица 11. Според Вас, доколко различните групи граждани, обединени от обща цел, могат да влияят за решаване на проблеми в областта на екологията? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
В значителна степен	20,3	27,3
Само в редки случаи	34	34,5
Никога	19	17,9
Не знае/Не отговорил	26,7	20,3

3. Известност на нестопанските организации

По предварителни данни регистрираните нестопански организации в България са около 2700. Доколко известни са организациите с нестопанска цел и доколко хората могат да изброят познати имена на сдружения от третия сектор, е регистрирано с помощта на открит въпрос (без подсказване, т.е. без предварително посочени имена на организации).

Все още нестопанските организации остават встрани от общественото съзнание, доказателство за което е неосведомеността на болшинството от анкетираните - 72.6 % от тях не са могли да посочат нито едно име на нестопанска организация. Както може да се очаква, водеща по известност е фондация "Отворено общество", следвана от фондация "Св. Св. Кирил и Методий". Болшинството от посочените имена са събрали под 1 % от случаите.

Таблица 11. През последните години у нас нарасна броят на благотворителните организации, фондациите и сдруженията на граждани. Можете ли да посочите имена на такива организации? (Декември 1996, без подсказване)

	% от случаите*
Фондация "Отворено общество"	14.6
Фондация "Св. Св. Кирил и Методий"	8.2
Международен червен кръст	3.7
Фондация "Еврика"	1.8
УНИЦЕФ	1.7
Хуманитарна фондация "Ташко"	1.7
Обединен ромски съюз	1.2
Съюз за стопанска инициатива на гражданите	1.0
Федерация на научно-техническите съюзи	0.7
Фондация "Конрад Аденауер"	0.5
Център за изследване на демокрацията	0.4
Фондация "Славяни"	0.3
Фондация "Фридрих Науман"	0.2
Фондация "Приложни изследвания и комуникации"	0.1
Съюз на българските фондации и сдружения	0.1
Други	9.0

(*) База = 1824.

Само едно име на фондация, благотворителна организация или сдружение са посочили 245 респонденти или 14.9 %, две имена - 128 души (7.8 %), 51 интервюирани (3.1 %) са били в състояние да посочат три имена, а по четири и пет имена са изброили съответно десет и трима запитани.

III. Доверие в организациите с нестопанска цел

Показателни за доверието в организациите с нестопанска цел са отговорите на въпроса: "Ако семейството Ви спешно се нуждае от голяма сума пари (например за лечение), към кого най-напред бихте се обърнали за помощ?".

Като цяло за периода от две години и половина не се наблюдават големи различия в нагласите на хората за реакция при възникване на спешна нужда от пари.

Таблица 12. Ако семейството Ви спешно се нуждае от голяма сума пари (например за лечение), към кого най-напред бихте се обърнали за помощ? (%)

	Април 1994 г.	Декември 1996 г.
Към Парламента	1,2	1,1
Към Президента на републиката	2	1,8
Към Министерския съвет	1,6	1,1
Към кметството на града (селото), където живеея	11,3	10,3
Към голямо държавно предприятие	1,1	3
Към голяма частна фирма	4,1	3,3
Към благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани	2,7	4,3
Към приятели и роднини	76	75,3

И при двете изследвания приятелите и роднините са тези, към които хората първо биха се обърнали за спешна финансова помощ. Запазват се много ниските дялове на държавните институции - парламент, президент и правителство. От органите на изпълнителната власт най-висок е делът на предпочитание към кметствата, които са поставени на второ място след роднините и приятелите. Нарастване на дяловете се наблюдава единствено при вариантите за търсене на финансова подкрепа от благотворителна организация и от голямо държавно предприятие. При всички останали опции е регистриран лек спад. Най-младите са най-склонни да се обърнат за финансова помощ към приятели и роднини, а най-възрастните са най-голям дял от тези, които биха потърсили спешна помощ от държавните институции парламент и президент. Около една трета от интервюираните, които ще се обърнат за помощ към организации с нестопанска цел, са на възраст над 60 години, а най-нисък е делът на младите до 20 год. При разрез по занятие се вижда, че делът на хората които биха се обърнали за спешна финансова подкрепа към благотворителна организация, е най-висок сред пенсионерите (37.3 %), а сред студентите този дял е 8.5 % . Разпределението на отговорите по признака "тип на населеното място" показва, че единствено при опцията "голямо държавно предприятие" дяловете, посочени от жителите на градовете и селата, са приблизително еднакви. Сред градските жители 3.9 % биха се обърнали за помощ първо към сдружение с нестопанска цел, а при селското население този дял е 3.5 %. Статистическата зависимост между двата признака е средна (Pearson = 0.55598). С нарастване на доходите намалява делът на тези, които ще потърсят помощ от роднини и приятели. Сред респондентите с най-ниски доходи (до 16 хил. лева, декември 1996 г.) едва 3 % биха се обърнали към сдружение с нестопанска цел, а този дял нараства до 6 % при респондентите с доходи между 24 и 32 хил. лева (Pearson = 0.41996). Не се наблюдава статистически значима връзка между признаците "образование" и предпочитана за финансова подкрепа институция.

Само двама от всеки сто са се обръщали някога за помощ към благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани. Съществува силна статистическа зависимост както между възрастта и търсенето на помощ от нестопански организации, така и по отношение на образованието. Опцията "да" е посочена от една трета от респондентите с постоянна работа. Любопитно е, че 2.3 % сред жителите на селата са се обръщали за помощ към сдружения с нестопанска цел, докато сред градските жители този дял е 1.8 % (Pearson = 0.54463). От най-ниската доходна група само един от сто е търсил подкрепа от тези сдружения, а от групата с доходи между 24 и 32 хил. лева - трима от всеки сто.

Следователно има още много да се желае по отношение на популяризиране на дейностите на тези организации и повишаване на информираността на хората, за да могат и други хора при нужда да се възползват от тяхната помощ. Тези, които са се обръщали за помощ - най-често за решаване на личен или семеен въпрос.

IV. Отношение към нестопанските организации

Организациите с нестопанска цел са един от най-важните елементи на гражданското общество, ето защо важен индикатор за степента на отваряне на обществото ни е отношението на хората към тях.

Таблица 13. Смятате ли, че е справедливо дейността на благотворителните организации, фондациите и сдруженията да бъде поощрявана от държавата чрез данъчни облекчения? (%)

	Април 1994	Декември 1996
Да, във всички случаи	7,5	12,7
Да, но при строг контрол на дейността им	34,2	38,9
Да, но ако са български	3,7	7,1
Не, в никакъв случай	14,8	8,8
Не мога да преценя	39,9	32,6

Като цяло е нарастнал дялът на хората, които считат, че държавата би трябвало да поощрява дейността на нестопанските организации чрез данъчни облекчения. Друга положителна тенденция е и засиленото чувство на подкрепа за българските благотворителни организации, фондации и сдружения. Все пак, болшинството от анкетираните са на мнение, че облекченията на данъчния режим за третия сектор са допустими само при строг контрол на дейността в сектора. Всеки осми човек е категоричен, че безрезервно трябва да се въведат данъчни облекчения за нестопанските организации. С нарастване на възрастта се увеличава дялът на подкрепящите "във всички случаи" поощряването на дейността на организациите с нестопанска цел чрез данъчни облекчения, като дялът на респондентите до 20 години е 3.8 %, а на тези на 60 и повече години - десет пъти по-голям (38.6 %). Същата тенденция е валидна и при интервюираните, посочили опцията "не, в никакъв случай" - съответно 3.2 % и 28.8 %. Корелационната зависимост също е силна - Pearson = 0.61685. И градските, и селските жители в еднаква степен са категорични в подкрепата си за данъчни облекчения на тези организации. Дялът на респондентите от най-нискодоходната група, които без резерви се обявяват за държавно финансиране на сдруженията, е една пета. Той нараства до 37.7 % при респондентите с доходи 8 - 16 хил. лева, за да намалее до 8.6 % при най-заможните. Интересно е, че опцията "в никакъв случай" е посочена в най-голяма степен от респондентите със средни доходи (между 8 и 24 хил. лева) - 57.1 %, а само един от всеки девет от респондентите с най-високи доходи застъпва същото мнение. Образованието не е статистически значим фактор, определящ как хората мислят по посочения въпрос. Висшистите са дали най-нисък дял отговори "не знае/не отговорил" и "не мога да преценя". Жените в по-голяма степен нямат мнение. Те поддържат в по-голяма степен от мъжете българските фондации и сдружения. Мъжете залагат на контрола върху дейностите на организациите.

Около една трета от запитаните биха потърсили помощ от организация с нестопанска цел по личен или семеен въпрос. 63 % обаче са категорични, че личните или семейните проблеми не биха могли да бъдат разрешени от такива организации, било поради недоверие към третия сектор, било поради придържане към традицията да не се афишират личните проблеми. Най-възрастните (на 60 и повече години) са най-склонни да потърсят помощ от нестопанска организация по личен или семеен въпрос (дял една трета), докато при най-младите този дял е десет пъти по-нисък (3.7 %). Пак една трета е дялът на неотговорилите сред респондентите от най-високата възрастова група. Сред деклариралите, че биха потърсили помощ по такъв въпрос 38.4 % са работещите на постоянна работа. Една трета от селските жители са посочили опция "да", при тях е по-нисък и дялът на неотговорилите. В разрез по доходни групи се вижда, че сред интервюираните от най-нискодоходната група (до 8 хил. лева) е най-голям дялът на склонните да потърсят финансова помощ по личен/семеен проблем. Тази склонност намалява с нарастване на образователното ниво - висшистите декларират най-малко желание да излагат на показ личните си проблеми. Не съществуват различия в мненията по отношение на пола.

Таблица 14. Бихте ли се обърнали към благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани за решаване на личен или семеен въпрос? (%)

Да	30
Не	62,7
Не отговорил	7,3

Сравнително слаб е дялът на неотговорилите, което е индикатор за ясната позиция по отношение на бъдещите намерения на респондентите.

Проблемите на отделни социални групи като че ли стоят в по-голяма степен в периферията на общественото съзнание. Една четвърт от респондентите биха се застъпили пред благотворителни организации за отпускане на финансова помощ за решаване проблемите на тези групи - дял, по-нисък дори от този на склонните да потърсят финансова помощ по личен/семеен проблем. Най-младите са най-малко склонни, а най-възрастните са готови в най-

голяма степен да се застъпят за интересите на определени социални групи. Казаното се потвърждава и от разреза по занятие - групата на пенсионерите е най-голям дял от посочилите опцията "да". Жителите на градовете са декларирали по-голяма готовност да потърсят помощта на нестопанска организация по проблемите на определена социална група в сравнение с жителите на селата. Хората със средни доходи - между 8 и 24 хил. лева са 59.8 % от отговорилите положително (Pearson = 0.57970). Най-висок дял положителни отговори са дали и интервюираните с най-ниската степен на образование. Лек превес на негативните нагласи се наблюдава сред жените.

Таблица 15. Бихте ли се обърнали към благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани за решаване на проблеми на определена социална група? (%)

Да	24,3
Не	66,5
Не отговорил	9,3

Проблемите на населеното място са най-вероятния проблем, заради който най-много хора (близо една трета) биха се обърнали за финансова помощ към благотворителна организация, сдружение на граждани или фондация. От отговорилите положително най-младите и най-възрастните респонденти формират дял над средния за съвкупността. Най-високият процент интервюирани без мнение е сред възрастовата група между 40 и 59 години. Сравнително по-висок дял положителни нагласи има сред домакините, градските жители, средно заможните с доходи между 16 и 32 хил. лева, висшистите (Pearson = 0.51915) и мъжете.

Таблица 15. Бихте ли се обърнали към благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани за решаване на проблеми на Вашия град (село)? (%)

Да	30,6
Не	60,3
Не отговорил	9,1

Малко над една пета (26 %) са склонни да потърсят финансова подкрепа от организация с нестопанска цел по важен обществен въпрос, а всеки десети респондент е без мнение. Над средното за съвкупността от посочилите положителен отговор са дяловете на респондентите до 20 години, между 30 и 39 и на 60 и повече години. Заетите на постоянна работа формират 41.2 % от отговорилите "да" (Pearson = 0.58586). Не съществува статистическа зависимост между типа на населеното място и склонността към ангажимент по важен обществен въпрос. Все пак превес на ангажираността се наблюдава сред градските жители, така също и сред интервюираните с доходи между 24 и 32 хил. лева. Разпределението на позитивните и негативните нагласи според променливата пол е еднакво. Корелацията със степента на образование е много слаба.

Показателно за нивото на информираност на хората е, че огромен дял от анкетираните изобщо не са чули или не знаят дори един случай на оказана помощ от страна на нестопанските организации. Това налага извода, че в общественото съзнание тези организации само присъстват, без да е ясно поне в общи линии каква е тяхната дейност. Над средното ниво за съвкупността по отношение на опцията "не знае за съществуването на такива организации" е делът формиран от респондентите до 29 години, на домакините, градските жители и жените, а делът на интервюираните посочили "не знае такъв случай" е най-висок сред 50-59 годишните, пенсионерите и временно работещите. Демографския профил на отговорилите "на респондента или на член от семейството" е следният - преобладаващи дялове сред 20-29 годишните, безработните, висшистите, мъжете и интервюираните с доход между 24 и 32 хил. лева. При опциите "на познати" и "на съграждани" отново се наблюдава превес на отговорите сред градските жители. Интересен факт е, че най-заможните (с доходи над 32 хил. лева) в най-голяма степен не знаят за съществуването на сдружения с нестопанска цел. Закономерно

интервюираните с начално образование в най-голяма степен декларират незнание за съществуването на организации с нестопанска цел, като статистическата зависимост между двете променливи е сравнително силна - Pearson = 0.57531).

По равно се разпределят позитивните и негативните мнения, според които сдруженията с нестопанска цел "осигуряват бързо забогатяване на нечестни хора". Все още са нееднозначни оценките и не са разсеяни съмненията за "чистотата" на тези организации. Превес на съгласието се отчита при твърденията "Полезни са за оцеляването ни в тези тежки времена", "Дават възможност на хората да защитават по-добре интересите си и да участват в решаването на важни проблеми" и "Съдействат за привличане на допълнителни средства от Европейския съюз и други международни организации за решаване на социалните и икономическите проблеми на страната". Негативните нагласи надделяват при мненията за твърденията "Излишни и ненужни са" и "Представяват проводници на чужди интереси и влияние". Повече от половината от анкетираните считат, че нестопанските организации "възраждат една благородна българска традиция". Един от всеки девет обаче не е съгласен с това твърдение. По отношение на полезността на нестопанските организации "за оцеляването ни в тези тежки времена", отново дялът на позитивните нагласи е много висок - 45.7 %, а дялът на неотговорилите и на хората без мнение е един от най-ниските. Най-висока подкрепа за третия сектор е изразената от 52 % от анкетираните увереност в нуждата от съществуването и полезността на нестопанските организации. Едва девет процента възприемат нестопанските организации като "излишни и ненужни".

Само 12 души от всички анкетираните са участвали в създаване (учредяване) на благотворителна организация, фондация или сдружение на граждани, което представлява само 0.8 % от запитаните.

Ето някои по-важни демографски характеристики, засягащи тези твърдения:

"Осигуряват бързо забогатяване на нечестни хора" - сред изразилите съгласие най-висок дял са респондентите от възрастовата група между 20 - 29 и тези на 60 и повече години, също градските жители и мъжете. Най-малък е този дял при най-младите. С нарастване на доходите намалява степента на несъгласие. Висшистите са по-склонни да считат, че нестопанските организации са параван за нечестно обогатяване, в сравнение с респондентите с по-ниско образователно ниво.

"Представяват средство за пране на "мръсни" пари" - тук се наблюдава обратната на досега проявяваната тенденция - съгласието е най-силно сред 30-39 годишните и мъжете, а несъгласието - сред младите. Съществува силна статистическа зависимост между заетостта и мненията за това твърдение. Отново сред градските жители оценките са по-поляризиращи. Интересен факт е, че сред най-заможните (от най-високата доходна група) е най-висок дялът на съгласие - 34.2 %.

"Представяват проводници на чужди интереси и влияние" - Въпреки несъгласието на младите, че нестопанските организации са излишни и ненужни, все пак най-висок е дялът именно сред тяхната група на посочилите, че сдруженията са проводници на чужди интереси и влияние (23.1 %). Над една четвърт от респондентите с висше и полувисше образование също изразяват съгласието си с последното твърдение.

"Съдействат за привличане на допълнителни средства от Европейския съюз и други международни организации за решаване на социалните и икономическите проблеми на страната" - респондентите на възраст до 20 години формират групата с най-високо ниво на съгласие - 46.3 %, следвани от 30-39 годишните (39.4 %), а най-несъгласни са 40-49 годишните. С нарастване на образователното ниво нараства и убедеността, че организациите с нестопанска цел са способни да привлекат допълнителни финансови средства от чужбина за решаване на важни проблеми на страната.

"Възраждат една благородна българска традиция" - "по-скоро съгласен" е с най-висок дял сред младите (61.1 %) и съответно сред студентите, както и сред 50-59 годишните (54.4 %) и жените;

младите (до 20 години) формират и най-нисък дял несъгласие - 5.6 %. Градските жители в по-висока степен са съгласни с посоченото твърдение, за сметка на по-ниските дялове неутговорили и без мнение. Обратно пропорционална е зависимостта между размера на доходите и нивото на съгласие - с нарастване на доходите дялът на изразяващите позитивно отношение към твърдението намалява. С увеличаване на образователната степен нараства и степента на несъгласие. Над средния за съвкупността дял несъгласие са изразили висшите (15.6 %).

Благотворителните организации, фондациите и сдруженията на гражданите "са полезни за оцеляването ни в тези тежки времена" - и тук съгласието е с най-висок дял сред младите, студентите и домакинните, докато най-несъгласни са респондентите между 30 и 39 години, временно заетите и работещите пенсионери. Сред градските жители преобладават полярните оценки. С нарастване на доходите намалява дяла на изразилите съгласие (Pearson = 0.52264). Съгласието е на приблизително еднакви нива сред респондентите с различни степени на образование, докато несъгласието нараства с нарастване на образованието.

Благотворителните организации, фондациите и сдруженията на гражданите "дават възможност на хората да защитават по-добре интересите си и да участват в решаването на важни проблеми" - при мненията за това твърдение прави впечатление високият дял на хората без мнение и на тези, които не могат да дадат категорична оценка (47 %). 43.4 % е дялът на съгласие сред младите, а несъгласието е най-силно застъпено сред 50-59 годишните и сред респондентите с най-високи доходи (дял 22.3 %).

Благотворителните организации, фондациите и сдруженията на гражданите "са излишни и ненужни" - с нарастване на възрастта нараства и дялът на съгласие, а несъгласието както може да се очаква е най-високо сред младите до 20 години (58.5 %) и студентите (60 %), както и сред градските жители. Съществува много силна статистическа зависимост с променливата "образование" - несъгласието е най-високо сред респондентите с висше и полувисше образование.

V. Изводи

На базата на представените резултати от изследването на представите за нестопанските организации в България могат да се направят следните по-важни изводи:

1. Напълно позитивното отношение към понятията, свързани с третия сектор, се движи между 13 и 25 %, а напълно отрицателното - между 4 и 5 %. Наблюдава се тенденция на спад в негативните и нарастване на позитивните нагласи към организациите с нестопанска цел като цяло за изследвания период между април 1994 г. и декември 1996 г. - тренд, който се очаква да продължи и в бъдеще. Най-негативна е нагласата към фондациите, а благотворителните организации предизвикват най-позитивно отношение у интервюираните, което е вероятно следствие от натрупани негативни асоциации с неправомерни икономически действия, несвойствени по принцип на нестопанските организации. По-позитивно настроени към понятията свързани с третия сектор са младите, студентите, жителите на градовете и по-заможните. Обратно - по-възрастните респонденти, неработещите пенсионери и инвалиди, жителите на селата и хората с по-ниски доходи са настроени по-негативно. Положителна тенденция е и регистрираното намаляване на неинформираността на анкетираните относно организациите с нестопанска цел.
2. Наблюдава се тенденция на нарастване на оптимизма и на доверието във възможностите на организациите от третия сектор. Студентите, работещите и градските жители декларират най-силно доверие във възможностите на нестопанските организации да влияят върху управленските решения в ключови за страната области, което е подкрепено и от силни статистически зависимости. Младите хора (до 29 години) са и най-големите "привърженици" и поддържници на сдруженията с нестопанска цел, те вярват в най-голяма степен в техните възможности. Най-големи възможности за влияние и реални действия от страна на сдруженията с нестопанска цел анкетираните виждат в дейности, които държавата вече не е в състояние да поддържа - сферата на социалните и

екологичните проблеми, като респондентите с по-ниски доходи вярват в по-голяма степен на третия сектор по отношение на посочените проблеми. Според анкетираните все още възможностите на нестопанските организации да решават важни обществени проблеми като проблемите на здравното обслужване, на образованието, общественият ред и транспортът, са ограничени. Делът на хората, които считат, че все пак това е възможно, се движи между 0.6 % и 2.8 %.

3. Най-популярна е фондация "Отворено общество", която е известна на 14.6 % от респондентите, следвана от фондация "Св. Св. Кирил и Методий" с 8.2 %, но болшинството от посочените имена са събрали под 1 % от случаите. Като цяло нестопанските организации все още остават встрани от общественото съзнание, т.е. известността им е слаба. 72.6 % от анкетираните не са могли да посочат нито едно име на такава организация. По четири и пет имена на сдружения от третия сектор са изброили съответно десет и трима от всички запитани.
4. Като резултат от слабото ниво на информираност на хората за дейностите на благотворителните организации, фондации или сдружения на граждани, само двама от всеки сто анкетирани са се обръщали някога за помощ към такива организации. Следователно нестопанските организации трябва да обърнат по-голямо внимание на популяризиране на своите дейности сред обществеността и на повишаване информираността на хората. При спешна финансова нужда към тях биха се обърнали 4.3 % от анкетираните.
5. Групата на хората с позитивно отношение към организациите от третия сектор, изведено според декларираното мнение към редица твърдения за тези организации, формира дял между 35 - 40 %, негативните нагласи формират дял от около една четвърт (25 %), а неутралните - средно около 40 %. На базата на получените резултати може да се направи извода, че съществува благоприятна среда за увеличаване на позитивните нагласи към третия сектор, което може да се постигне с предприемане на по-ефективни разяснителни мерки от страна на нестопанските организации и по-голяма прозрачност на дейността им.
6. Необходимо е по-широко и задълбочено изследване на причините за негативните нагласи към организациите с нестопанска цел у определени професионални или подоходни групи, както и обяснение на тенденцията към намаляване дела на позитивното настроение към третия сектор с нарастване на доходите. Допълнителна яснота върху проблемите и отношението към тези организации би внесло и изследване сред бизнес и политическия елит, като потенциални дарители и взимачи законодателни решения в рамките на сектора.
7. Съществува ясно декларирана позиция на подкрепа за утвърждаване на по-благоприятна данъчна среда за благотворителните организации, фондацииите и сдруженията на граждани. През 1994 г. делът на хората, които са били против данъчните облекчения за третия сектор е бил два пъти по-голям от обявилите се безрезервно "за" такива облекчения. При второто изследване от месец декември 1996 г. се наблюдава обратната тенденция, като делът на подкрепящите такъв вид поощряване на дейността на организациите с нестопанска цел от страна на държавата е достигнал дял от 58.7 %. Всеки осми човек е категоричен, че безрезервно трябва да се въведат данъчни облекчения за нестопанските организации.